

Üniversite Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Kripto Para Ticareti Üzerindeki Etkisinde Göreli Yoksunluğun Aracı Rolü

Mediating Role of Relative Deprivation in the Effect of Internet Addiction on Cryptocurrency Trading in University Students

✉ Mehmet Uçar¹, ✉ Necmettin Çiftçi¹, ✉ Metin Yıldız²

¹Muş Alparslan Üniversitesi, Muş

²Sakarya Üniversitesi, Sakarya

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki etkisinde göreli yoksunluğun aracı rolünü belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

Yöntem: Tanımlayıcı ve kesitsel nitelikteki bu çalışma, Türkiye'nin doğusunda yer alan bir üniversitede öğrenim gören 418 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Veriler, "Kişisel Bilgi Formu", "Young İnternet Bağımlılığı Testi-Kısa Formu", "Sorunlu Kripto Para Ticareti Ölçeği" ve "Görelî Yoksunluk Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır.

Bulgular: Katılımcıların %59,8'i gelirlerinin giderlerine denk olduğunu, %56,9'u ise cinsiyetini erkek olarak beyan etmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 22,86'dır. İnternet bağımlılığının göreli yoksunluk üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu saptanmıştır (katsayı = 0,2139). Ayrıca, internet bağımlılığı kripto para ticareti üzerinde doğrudan pozitif bir etkiye sahiptir (katsayı = 0,1385). Göreli yoksunluğun da kripto para ticareti üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır (katsayı=0,3292).

Sonuç: İnternet bağımlılığı kripto para ticaretini doğrudan etkilemekte ve aynı zamanda göreli yoksunluk aracılığıyla dolaylı bir etki de göstermektedir. Bulgular, göreli yoksunluğun internet bağımlılığı ile kripto para ticareti arasındaki ilişkide kısmi bir aracı rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: Psikolojik faktörler, internet bağımlılığı, göreli yoksunluk, davranışsal bağımlılık, kripto para

ABSTRACT

Objective: This research was conducted to determine the mediating role of relative deprivation in the effect of internet addiction on cryptocurrency trading in university students.

Method: A descriptive and cross-sectional research design was employed with 418 university students from eastern Turkey. Data were collected using the "Personal Information Form," "Young İnternet Addiction Test-Short Form," "Problematic Cryptocurrency Trading Scale," and the "Relative Deprivation Scale."

Results: Of the participants, 59.8% reported that their income matched their expenditures, 56.9% identified as male, and the mean age was 22.86 years. İnternet addiction demonstrated a significant positive effect on relative deprivation (coefficient = 0.2139). Additionally, internet addiction had a direct positive effect on cryptocurrency trading (coefficient = 0.1385). Relative deprivation also showed a significant direct positive effect on cryptocurrency trading (coefficient = 0.3292).

Conclusion: İnternet addiction directly influences cryptocurrency trading and also exerts an indirect effect through relative deprivation. These findings indicate that relative deprivation partially mediates the relationship between internet addiction and cryptocurrency trading.

Keywords: Psychological factors, internet addiction, relative deprivation, behavioral addiction, cryptocurrency

Giriş

İnternet bağımlılığı, internetin aşırı ve kontrolsüz biçimde kullanılması; çevrimdışı etkinliklere olan ilginin azalması, sosyal etkileşimlerin zayıflaması ve çevrimiçi geçirilen zamanı düzenlemede güçlük yaşanması ile karakterize edilen bir durumdur (Yellowlees ve Marks 2007). Her ne kadar internet bilgiye erişim, iletişim ve eğlence gibi çok sayıda avantaj sunsa da aşırı kullanımı çeşitli davranışsal sorunlara, özellikle bağımlılığa yol açabilmektedir. Son yıllarda internet bağımlılığına ilişkin artan toplumsal endişeler, akademik camiada bu konuya yönelik ilginin artmasına neden olmuştur (Karacic ve Oreskovic 2017).

İnternet bağımlılığı, DSM-5'te (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı) resmi bir tanı olarak yer almamakla birlikte, "İnternet Oyun Bozukluğu (İnternet Gaming Disorder)" ileri çalışmalara ihtiyaç duyulan bir durum olarak tanımlanmıştır (APA 2013). Öte yandan, ICD-11 (Uluslararası Hastalık Sınıflandırması) çevrim içi oyunları kapsayan "Oyun Bozukluğu (Gaming Disorder)" tanısını resmi olarak kabul etmiştir (WHO 2018).

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Mehmet Uçar, Muş Alparslan Üniversitesi Varto Meslek Yüksekokulu Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Muş, Türkiye **E-mail:** mehmetucar0202@hotmail.com

Geliş tarihi/Received: 24.04.2025 | **Kabul tarihi/Accepted:** 17.07.2025

İnternet bağımlılığı tanısında yaygın olarak kabul gören ölçütler arasında aşırı meşguliyet, yoksunluk belirtileri, tolerans gelişimi, kontrol kaybı, önceki ilgi alanlarının kaybı, olumsuz sonuçlara rağmen kullanımı sürdürme, durumu gizleme veya inkâr, olumsuz duygulardan kaçış, sosyal ilişkilerin ve fırsatların riske atılması gibi durumlar yer alır. Tanı konulabilmesi için bu belirtilerden en az beşinin 12 aylık bir dönem içinde ortaya çıkması ve bireyin işlevselliğinde klinik olarak anlamlı bir bozulmaya yol açması beklenmektedir (APA 2013, WHO 2018, Andıç ve Durak Batıgün 2021).

Son yıllarda internetin yaygınlaşması ile birlikte küçük ve büyük ölçekli yatırımcılar, küresel finansal piyasalara kolaylıkla erişim sağlamaya başlamıştır (Bulut ve Menteş 2022). Bilgisayar tabanlı algoritmalarla oluşturulan kripto paralar, yalnızca çevrim içi ortamda gerçekleşen bir değişim aracı olarak ortaya çıkmıştır (Park ve ark. 2019). Kripto para ticareti, yenilikçi altyapısı ve artan piyasa talebiyle, dijital finans dünyasında devrim niteliğinde bir değişim yaratmış; daha hızlı ve etkili işlem yapma olanağı sunmuştur (Hossain 2021). Kripto paralar, merkezi bir otoriteye bağlı olmaksızın, tamamen şifreleme yöntemleriyle işlem güvenliğini sağlayan, anonim katılımcılar arasında gerçekleşen dijital para birimleridir. Geleneksel fiziksel para özelliklerinden farklı olarak, sahiplik bilgisi ve işlem geçmişi, "blok zinciri (blockchain)" adı verilen dijital bir defter aracılığıyla, kriptografik anahtarlar yardımıyla güvence altına alınmaktadır (Singhal ve ark. 2018, Hossain 2021).

Teknolojik gelişmelerin hız kazanması, çevrim içi alışverişin artması, 7/24 işlem yapılabilen platformların yaygınlaşması ve özellikle COVID-19 pandemisi sürecinde dijital cihaz kullanımının artması, kripto para piyasalarının da genişlemesine katkı sağlamıştır. Bu alan, özellikle genç bireyler tarafından kolay yoldan gelir elde etme aracı olarak görülmekte ve giderek daha fazla ilgi çekmektedir (Newall ve Weiss-Cohen 2022). Ancak bu işlemler, yüksek risk barındırmakta olup, kumar alışkanlıklarına benzer davranışsal bağımlılıklar geliştirme potansiyeline sahiptir (Bulut ve Menteş 2022). Nitekim bir çalışmada kripto para yatırımcılarının %31'i bu faaliyeti kumar olarak, %30'u ise yatırım olarak değerlendirmiştir. Yatırım, genellikle uzun vadeli kazanç beklentisiyle planlı bir süreçken; kumar, ani ve belirsiz sonuçlara dayalı bir eylemdir (Kim ve ark. 2020). Ayrıca, çevrim içi ortamda takibin kolaylığı, büyük kayıplar sonrası telafi etme isteği ve işlemlerin hızla gerçekleştirilebilmesi gibi etkenler, kripto para ticareti ile bağımlılık geliştiren davranışlar arasındaki ilişkiyi güçlendirmektedir. Bu durum, sorunlu hisse senedi spekülasyonları ve kompulsif kumar davranışları ile benzerlik göstermektedir (Griffiths 2018).

Kripto para ticaretinin artan popülaritesi, yatırımcı sayısındaki hızlı yükseliş ve beraberinde getirdiği maddi ve psikolojik riskler göz önüne alındığında, bu alanın bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınması gerektiğine dair akademik görüş birliği giderek güçlenmektedir (Andrade ve Newall 2023, Uçar ve ark. 2024). Bireysel ve toplumsal düzeyde sıkça karşılaşılan bir durum olan göreceli yoksunluk, bireyler üzerinde önemli düzeyde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Göreceli yoksunluk süreci, bireyin kendini öznel olarak dezavantajlı bir konumda algılamasıyla başlamaktadır (Pak ve Babiarz 2025). Yapılan çeşitli araştırmalar, göreceli yoksunluk algısının yaşam doyumunda azalma ile birlikte depresif belirtiler, stres, utanç ve anksiyete gibi olumsuz psikolojik durumların artışıyla ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır (Yeşiltaş ve ark. 2023, Pak ve Babiarz 2025).

Ekonomik yoksunluk durumuyla karşı karşıya kalan bireylerin, telafi edici bir mekanizma olarak kumar, çevrim içi oyunlar ve internet üzerinden yapılan finansal işlemler gibi faaliyetlere yönelebileceği ileri sürülmektedir (Cena ve ark. 2023). Mevcut literatürde, göreceli yoksunluk, internet bağımlılığı ve kripto para ticareti arasındaki etkileşimi ele alan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı ile kripto para ticaretine katılım arasındaki ilişkide göreceli yoksunluğun aracılık rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aramayı amaçlamaktadır: İlk olarak, üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı ile kripto para ticaretiyle meşguliyetleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmektedir. İkinci olarak, internet bağımlılığının öğrencilerin algıladıkları göreceli yoksunluk üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunup bulunmadığı araştırılmaktadır. Son olarak ise, internet bağımlılığı ile kripto para ticareti arasındaki ilişkide göreceli yoksunluğun aracı bir rol oynayıp oynamadığı değerlendirilmektedir. Bu çalışma, üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı, algılanan göreceli yoksunluk ve kripto para ticareti davranışı arasındaki ilişkileri ele alarak mevcut literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Dijital finansal uygulamalara giderek daha fazla katılım gösteren bu özel popülasyonda, söz konusu değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkileri bütüncül bir yaklaşımla inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Önceki araştırmalar, internet bağımlılığı ve finansal risk davranışlarını genellikle ayrı ayrı ele alırken, bu çalışmada göreceli yoksunluğun aracılık rolü kapsamlı biçimde değerlendirilmektedir. Bu üçlü ilişkiyi inceleyerek, genç yetişkinler arasında kripto para ticaretine yönelimi etkileyen psikolojik mekanizmalar hakkında özgün ve bütüncül bulgular sunulmaktadır. Mevcut kuramsal çerçeve ve ampirik bulgular temelinde, internet bağımlılığı ile kripto para

ticareti arasında pozitif bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin algılanan görelî yoksunluk tarafından aracılanacağı hipotez olarak öne sürülmektedir.

Yöntem

Bu araştırma, tanımlayıcı ve kesitsel bir tasarımıyla yürütülmüştür. Çalışma, Mayıs-Aralık 2023 tarihleri arasında Türkiye'nin doğusunda bulunan bir üniversitede öğrenim gören 418 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye'nin doğusunda yer alan bir üniversitede kayıtlı olan öğrenciler oluşturmaktadır. Gerekli örneklem büyüklüğünü belirlemek amacıyla %95 güven düzeyi ($d=0.05$), $t=1.96$, $p=0.5$, $q=0.5$ değerleri esas alınarak ve evren büyüklüğü bilinen örneklem formülü kullanılarak yapılan hesaplama sonucunda minimum 372 kişilik bir örneklem büyüklüğüne ulaşılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen 418 kişilik katılımcı verileriyle yapılan post-hoc güç analizi sonucunda, %95 güven düzeyinde ve orta etki büyüklüğüyle çalışmanın %99 istatistiksel güce sahip olduğu belirlenmiştir (Cohen 2013). Araştırma, gözlemsel çalışmaların raporlanmasında şeffaflık ve kaliteyi artırmayı amaçlayan STROBE (Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology) bildirgesi doğrultusunda yürütülmüştür (Vandenbroucke ve ark. 2007).

Araştırmaya dahil edilme kriterleri arasında, 18 yaş ve üzeri olması, aktif olarak kripto para ticareti yapması ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmesi yer almaktadır. Katılımcıların bilgilendirilmiş onam vermeleri ve veri toplama formlarını eksiksiz doldurmaları beklenmiştir. Araştırmadan dışlanma kriterleri ise yanıt güvenilirliği açısından şüphe uyandıran veri formlarının elenmesini kapsamaktadır. Bilgilendirilmiş katılım koşullarını sağlamayan ya da tutarsız veri sunan katılımcılar analize dahil edilmemiştir.

Uygulama

Çalışma, Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan 19.04.2023 tarihli ve 90221 sayılı kararla etik onay almıştır. Araştırmaya başlanmadan önce katılımcılara çalışmanın amacı, yöntemi, süresi, herhangi bir risk içermediği ve katılımın gönüllülük esasına dayandığı açıkça ifade edilmiş ve bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Katılımcıların haklarının korunması amacıyla araştırma süreci boyunca Helsinki İnsan Hakları Bildirgesi'ne uygun etik ilkeler titizlikle gözetilmiştir.

Çalışma, araştırmacılar tarafından yürütülmüş olup veri toplama süreci, Muş Alparslan Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilere çevrim içi anket formları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Veri toplamak amacıyla, "Google Forms" uygulaması kullanılarak oluşturulan çevrim içi anket formu tercih edilmiştir. Bu yöntemle daha geniş bir katılımcı kitlesine ulaşılması hedeflenmiştir. Anket formunun bağlantısı, öğrencilerin danışman öğretim elemanları aracılığıyla okul çıkışında e-posta ve WhatsApp (WhatsApp Inc., Menlo Park, CA) üzerinden toplu mesaj yoluyla iletilmiştir.

Veri toplama süreci boyunca katılımcılardan herhangi bir kişisel bilgi talep edilmemiştir. Anketi dolduran bireylerden elde edilen veriler gizlilik ilkelerine uygun şekilde toplanmış, her katılımcıdan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Katılımcıların çalışmaya başlamadan önce bu onam formunu onaylamaları zorunlu tutulmuştur. Aynı kişinin birden fazla yanıt vermesini önlemek ve veri bütünlüğünü sağlamak amacıyla, anket formu her katılımcının yalnızca bir kez doldurabileceği şekilde yapılandırılmıştır. "Google Forms", Google tarafından sağlanan ve yüksek düzeyde veri güvenliği sunan çevrim içi anket oluşturma ve veri toplama aracıdır. Katılımcılar formu doldurduktan sonra yanıtlar yalnızca formu oluşturan araştırmacının Google hesabı üzerinden erişilebilir olmuştur. Anket formu 4 ekrandan oluşmakta olup toplam 36 soruyu içermektedir. Katılımcılar, bu soruları ortalama 15-20 dakika içinde yanıtlayabilmektedir. Katılımcılara çalışmaya katılımları karşılığında herhangi bir ödeme veya ödül sunulmamıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, literatür taraması doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu", "Young İnternet Bağımlılığı Testi - Kısa Form", "Problemlî Kripto Para Ticareti Ölçeği" ve "Görelî Yoksunluk Ölçeği" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu; yaş, cinsiyet, aile gelir durumu gibi demografik bilgileri içeren toplam beş sorudan oluşmaktadır.

Young İnternet Bağımlılığı Testi – Kısa Form

Young (1998) tarafından geliştirilen ve Pawlikowski ve arkadaşları (2013) tarafından kısa forma dönüştürülen ölçeğin Türkçe uyarlaması Kutlu ve arkadaşları (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçek, tek boyutlu bir yapıya sahip olup 12 maddeden oluşmaktadır. Beşli Likert tipi ölçek ile puanlanan bu formda, 1 “hiçbir zaman” ve 5 “her zaman” anlamına gelmektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan 12 ile 60 arasında değişmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Yüksek puanlar, bireyin daha yüksek düzeyde internet bağımlılığına sahip olduğunu göstermektedir. Üniversite öğrencileri için yapılan Türkçe uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0,91 olarak bulunmuştur (Kutlu ve ark. 2016). Bu çalışmada ise Cronbach alfa katsayısı 0,82 olarak hesaplanmıştır.

Problemli Kripto Para Ticareti Ölçeği

Menteş ve arkadaşları (2021) tarafından geliştirilen bu ölçek, bireylerin problemli kripto para ticareti davranışlarını değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek, beşli Likert tipi yanıtlanan 15 maddeden oluşmaktadır (1 = “hiçbir zaman”, 5 = “her zaman”). İki alt boyuta sahip olan bu ölçekten alınabilecek puanlar 15 ile 75 arasında değişmektedir. Ölçeğin belirlenmiş bir kesme puanı bulunmamaktadır; yüksek puanlar daha yüksek düzeyde problemli ticaret riskine işaret etmektedir. Ölçeğin toplam puan için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0,91 olarak bildirilmiştir (Menteş ve ark. 2021). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,78 olarak bulunmuştur.

Görelİ Yoksunluk Ölçeği

Callan ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilen bu ölçek, Türkçeye Günay (2022) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek, bireylerin kendilerini başkalarıyla kıyaslayarak algıladıkları eşitsizlik ve yoksunluk duygularını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu duygu, bireyin psikolojik iyi oluşu, mutluluğu ve toplumsal uyumunu etkileyebilmektedir. Ölçek, gelir eşitsizliği, toplumsal adalet algısı, protesto eğilimleri veya psikolojik iyi oluş gibi konuları incelemek için kullanışlı bir araçtır. Türkçe versiyonu, tek boyutlu bir yapıya sahip olup toplam 4 maddeden oluşmaktadır ve altılı Likert tipi (1 = “Kesinlikle Katılmıyorum”, 6 = “Kesinlikle Katılıyorum”) ile yanıtlanmaktadır. Üçüncü madde ters kodlanmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,77 olarak bildirilmiştir (Günay 2022). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,71 olarak bulunmuştur.

İstatistiksel Analiz

Çalışmada elde edilen veriler, sayısal değerler, yüzdeler, minimum ve maksimum değerler ile ortalama ve standart sapmaları analiz etmek amacıyla SPSS 25.0 istatistik yazılımı kullanılarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizlerde, katılımcı özelliklerini özetlemek için tanımlayıcı istatistikler (ortalama, standart sapma, frekans, yüzde) kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenerek değerlendirilmiştir. Bu değerler ± 2 sınırları içerisinde kabul edilebilir olarak değerlendirilmiştir (George ve Mallery 2010). Çalışmanın hipotezlerini test etmek amacıyla doğrusal regresyon analizi ve aracılık (mediation) analizi uygulanmıştır. Aracılık analizi, Andrew Hayes tarafından geliştirilen yöntemle dayalı olarak, R programlama dili için geliştirilmiş PROCESS makro eklentisinin Model 4 sürümü kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Hayes 2009). Model, internet bağımlılığı (X) ile kripto para ticareti davranışı (Y) arasındaki ilişkide görelİ yoksunluk (M) değişkeninin aracılık rolünü incelemek amacıyla oluşturulmuştur. Bu değişkenlerin modele dahil edilmesi hem teorik çerçeve hem de önceki ampirik çalışmalar doğrultusunda belirlenmiştir.

Görelİ yoksunluğun aracılık değişkeni olarak modele dahil edilmesinin gerekçesi, bu değişkenin psikolojik sıkıntı ve riskli davranışlarla olan ilişkisine dair önceki bulgulara dayanmaktadır. İnternet bağımlılığı ve kripto para ticareti davranışlarının sırasıyla bağımsız ve bağımlı değişken olarak seçilmesi ise davranışsal bağımlılık kuramı ve güncel literatür doğrultusunda temellendirilmiştir. Tüm regresyon katsayıları %95 güven düzeyinde istatistiksel anlamlılık açısından test edilmiştir. Aracılık etkisinin sağlamlığını değerlendirmek amacıyla, 5000 örneklemli bootstrap yöntemi kullanılarak dolaylı etkiler hesaplanmıştır. Aracılık yolunun istatistiksel anlamlılığını değerlendirmek üzere güven aralıkları (BootLLCI ve BootULCI) raporlanmıştır.

Bulgular

Çalışma kapsamındaki örneklem grubunda ortaya çıkan demografik profil incelendiğinde, katılımcıların %56,9'unun erkek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin %26,8'i üniversite eğitimlerinin birinci yılında olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %59,8'i gelir düzeylerinin giderlerine denk olduğunu belirtirken, %65,3'ü

sağlık durumlarına ilişkin algılarını orta düzeyde olarak değerlendirmiştir. Örneklem grubunun yaş ortalaması 22,86 olarak hesaplanmış olup, standart sapma 3,50'dir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların tanımlayıcı özellikleri (S=418)			
Demografik Özellikler		S	%
Cinsiyet	Kadın	180	43.1
	Erkek	238	56.9
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	112	26.8
	2. Sınıf	103	24.6
	3. Sınıf	110	26.3
	4. Sınıf	93	22.3
Aylık Gelir Durumu	Gelir giderden az	153	36.6
	Gelir ve gideri denk	250	59.8
	Gelir giderden fazla	15	3.6
Genel Sağlık Algısı	Düşük	66	15.8
	Orta	273	65.3
	Yüksek	79	18.9
Ort. ± SS (Min-Maks)			
Yaş (Yıl)		22.86±3.50 (18-35)	

S: Sayı, SD: Standart Sapma, Min: Minimum, Max: Maksimum

Bu çalışma, kripto para ticareti ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkide görelî yoksunluk değişkeninin aracılık rolünü incelemiştir. Araştırma, görelî yoksunluğun internet bağımlılığı ile kripto para ticareti arasındaki ilişkiye aracı bir bağ olarak nasıl katkı sağladığını analiz etmeyi amaçlamıştır. Yapılan analizler, internet bağımlılığının görelî yoksunluk üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur; bu ilişki %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($\beta = 0.2139$, $p < 0.001$). Bu istatistiksel bulgu, internet bağımlılığında meydana gelen her bir birimlik artışın, görelî yoksunluk düzeyinde 0.2139 birimlik bir artışa yol açtığını göstermektedir. Dolayısıyla, bu sonuç internet bağımlılığı düzeyinin artmasının, bireylerin görelî yoksunluk algısında da orantılı bir artışa neden olabileceğini göstermektedir.

Tablo 2. Model 4 ara analizi: internet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki etkisinde görelî yoksunluğun aracılık etkisi ve istatistiksel bulgular

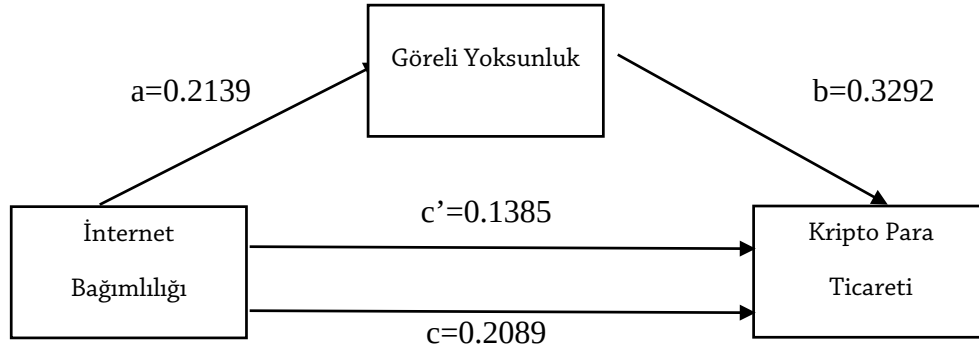
Model	Katsayı (β)	Standart t Sapma	t	p	LLCI	ULCI
İnternet Bağımlılığı → Görelî Yoksunluk (Toplam Etki)	0.2139	0.0236	9.0795	0.001	0.1676	0.2602
Görelî Yoksunluk → Kripto Para Ticareti (Doğrudan Etki)	0.3292	0.0621	5.2976	0.001	0.2071	0.4514
İnternet Bağımlılığı → Kripto Para Ticareti (Toplam Etki)	0.2089	0.0308	6.7795	0.001	0.1484 Bootstrap	0.2695 Bootstrap
İnternet Bağımlılığı → Kripto Para Ticareti (Doğrudan Etki)	0.1385	0.0327	4.2374	0.001	0.0743 Bootstrap	0.2028 Bootstrap
Görelî Yoksunluk → Kripto Para Ticareti (Dolaylı Etki)	0.0704	0.0188 Bootstrap p	-	-	0.0349 Bootstrap	0.1091 Bootstrap

p = İstatistiksel anlamlılık düzeyi, t = Regresyon katsayısının sıfırdan anlamlı şekilde farklı olup olmadığını test eden değer, LLCI = Alt Güven Aralığı, ULCI = Üst Güven Aralığı

Ayrıca, bu çalışmada hem internet bağımlılığı hem de görelî yoksunluğun kripto para ticareti üzerindeki doğrudan etkilerinin %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. İnternet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki doğrudan etkisi pozitif yöndedir ($\beta = 0.1385$, $p < 0.001$) ve benzer şekilde görelî yoksunluğun doğrudan etkisi de pozitif ve anlamlıdır ($\beta = 0.3292$, $p < 0.001$). Ancak, görelî yoksunluğun etkisinin daha yüksek düzeyde olması ve aracılık etkisinin varlığına ilişkin kuramsal beklentiler doğrultusunda, kapsamlı bir aracılık modeli oluşturulmuştur.

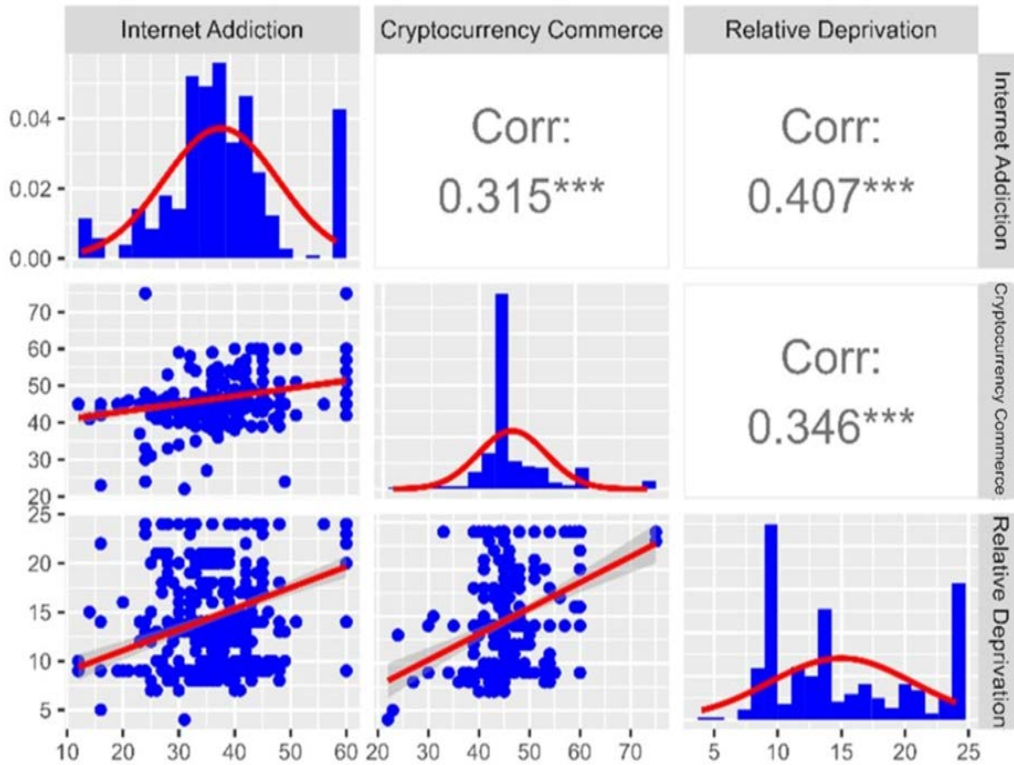
İnternet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki toplam etkisi 0.2089 ($p < 0.001$) olarak bulunmuştur. İnternet bağımlılığının toplam etkisi ile doğrudan etkisi arasındaki fark, bu çalışmada görelî yoksunluğun aracı değişken olarak varlığını açıklamaktadır. Bununla birlikte, internet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki dolaylı etkisi de bootstrap yöntemiyle (5000 örnekleme) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu dolaylı etki, görelî yoksunluk aracılığıyla ortaya çıkmakta olup, etki büyüklüğü 0.0704 olarak hesaplanmıştır (BootLLCI = 0.0349, BootULCI = 0.1091). Buna göre, internet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki toplam etkisi (β

= 0.2089, $p < 0.001$), hem doğrudan hem de dolaylı etkilerin birleşiminden oluşmaktadır. Spesifik olarak ifade edilirse, görelî yoksunluk, internet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki etkisine 0.0704 birimlik katkı sağlayan bir aracı değişken olarak işlev görmektedir. Ancak, görelî yoksunluğun bu ilişkide tam bir aracılık rolü üstlenmediği, yalnızca kısmi bir aracılık etkisi gösterdiği dikkat çekmektedir. Çünkü internet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki doğrudan etkisi, görelî yoksunluk dahil edildikten sonra da %95 güven düzeyinde anlamlılığını korumaktadır (Tablo 2, Şekil 1).

Şekil 1. İnternet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki etkisinde görelî yoksunluğun aracılık etkisi: basit ara analiz istatistiksel modeli (Model 4)

Şekil 2, internet bağımlılığı, görelî yoksunluk ve kripto para ticareti arasındaki korelasyonları ve etkileşim desenlerini göstermektedir. Diyagram, bu değişkenler arasındaki ilişkilerin yönünü ve gücünü görsel olarak sunmaktadır. İnternet bağımlılığı hem görelî yoksunluk hem de kripto para ticareti ile pozitif yönde ilişkilidir. Ayrıca, görelî yoksunluk da kripto para ticareti ile pozitif bir ilişki sergilemekte olup, bu değişkenin aracı rolünü vurgulamaktadır. Bu üçlü etkileşim, internet bağımlılığı düzeyinin artmasıyla birlikte bireylerin görelî yoksunluk duygularının da arttığını ve bunun sonucunda kripto para ticareti davranışının yoğunlaştığını göstermektedir. Şekil, görelî yoksunluğun internet bağımlılığının kripto para ticareti üzerindeki etkisinin bir kısmını ileten kısmi bir aracı değişken olarak nasıl işlev gördüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu görsel model, çalışmada incelenen varsayımsal psikolojik mekanizmanın kavramsal bir özetini sunmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. İnternet bağımlılığı, kripto para ticareti ve görelî yoksunluğun dağılımı, etkileşimi ve korelasyonu

Tartışma

Çalışmanın bulgularına göre, öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyleri ile kripto para ticaretine katılım düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Özellikle, internet bağımlılığı düzeyindeki artışın kripto para ticaretine yönelimi artırdığı görülmüştür. Bu bulgu, günümüz toplumunda kripto para ticaretinin artan popülaritesi ve yatırımcı sayısındaki ciddi artış ile uyumludur (Delfabbro ve ark. 2021, Delfabbro ve King 2021). Kripto paraların tamamen internet üzerinden kullanılabilirliği olması ve bu alanda yapılan çalışmaların, kripto para ticareti ile internet bağımlılığı arasında benzerlikler kurması, mevcut bulguları desteklemektedir (Bulut ve Menteş 2022).

Ayrıca, öğrencilerin göreceli yoksunluk düzeylerinin de kripto para ticaretine katılım üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Göreceli yoksunluk düzeyindeki artış, kripto para ticareti davranışında artışla ilişkilendirilmiştir. DSM-IV-TR'de "Madde Kullanım Bozuklukları" başlığı altında yer alan kategorinin DSM-5'te "Madde Kullanımı ve Bağımlılık Bozuklukları" şeklinde yeniden sınıflandırılması, bağımlılık kavramına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır (APA 2013). Bu değişiklik, bağımlılığın yalnızca kimyasal veya fiziksel madde etkileriyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda dışsal bir madde kullanımı gerektirmeyen, ancak bağımlılık benzeri davranış örüntüleri sergileyen durumları da kapsadığını kabul etmektedir. Kumar bağımlılığı gibi davranışsal bozuklukların bu kapsamda değerlendirilmesi, kripto para ticareti gibi yeni davranış biçimlerinin de potansiyel bağımlılık unsuru taşıyabileceğini göstermektedir (Çakmak ve Tamam 2018). Benzer şekilde, Menteş ve arkadaşları tarafından geliştirilen ölçekte, internet bağımlılığı ve göreceli yoksunluğun kripto para kullanımı üzerindeki etkilerine dikkat çekilmiş ve göreceli yoksunluk alt boyutunun bu ilişkide önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır (Menteş ve ark. 2021).

Son yıllarda yapılan ampirik çalışmalar, kripto para piyasalarında davranışsal bağımlılık riskinin giderek arttığını ortaya koymaktadır. Johnson ve ark. (2023) tarafından gerçekleştirilen bir kapsam taraması, kripto para ticareti alışkanlıklarının klasik davranışsal bağımlılıklara büyük ölçüde benzediğini; duygusal dalgalanma, dürtüsellik ve kumar problemi eğilimlerinin kripto yatırımcılarında sıklıkla görüldüğünü göstermiştir (Johnson ve ark. 2023). Türkiye'de sağlık çalışanları ile yapılan bir çalışmada, kripto para yatırımcılarının %8,9'unun kumar bozukluğu kriterlerini karşıladığı ve problemli kripto ticaretinin kumar şiddetiyle pozitif korelasyon gösterdiği saptanmıştır (Mumcu ve ark. 2025). Mosbey ve ark. (2024) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada, 487 kripto yatırımcısı arasında yapılan korelasyon analizinde, "fırsatı kaçırma korkusu (FOMO)" ve dürtüsellik gibi faktörlerin finansal zarar riskini artırdığı ve bağımlılık niteliğindeki davranışlara zemin hazırladığı belirlenmiştir (Mosbey et al. 2024). Klinik gözlemler, kripto bağımlılığı ile ilişkili olarak uyku bozuklukları, depresyon, anksiyete ve kişiler arası ilişkilerde bozulmalar gibi ciddi ruhsal sağlık sonuçlarını da ortaya koymuştur (Haworth 2023). Ayrıca, NHS İngiltere Başkanı'nın kamuoyuna yaptığı uyarılar da dahil olmak üzere, politika yapıcılar ve medya, kripto para ticareti bağımlılığı ile kumar bağımlılığı arasında benzerlikler kurarak bu durumu önemli bir halk sağlığı sorunu olarak değerlendirmektedir (Business Insider 2025).

Güncel araştırmalar, kripto para platformlarının yapısal özelliklerinin de kompulsif ticaret davranışlarını artırabileceğini göstermektedir. Gerçek zamanlı fiyat bildirimleri, sosyal ticaret akışları ve algoritmik yönlendirmeler gibi özellikler özellikle genç ve teknolojiye yatkın bireylerde bağımlılık benzeri davranışlara neden olabilmektedir. Jain ve ark. (2025) tarafından yapılan ve 57 çalışmayı kapsayan kapsamlı bir derleme, kripto para ticaretinin kumar davranışlarıyla benzer psikolojik süreçleri tetiklediğini ve bunun sonucunda duygusal zorlanma, dürtüsellik ve ruh hali değişimleri gibi semptomların gelişebildiğini ortaya koymuştur (Jain ve ark. 2025).

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, araştırmanın kesitsel desende yürütülmesi, nedensellik ilişkilerinin kurulmasına imkân tanımamaktadır. İkinci olarak, verilerin tek bir üniversite örnekleminde elde edilmesi, bulguların genellebilirliğini sınırlandırmaktadır. Üçüncü olarak ise internet bağımlılığı, kripto para ticareti ve göreceli yoksunluk düzeyleri, öz-bildirim ölçekleri aracılığıyla ölçülmüştür; bu nedenle bu değişkenleri etkileyebilecek başka faktörlerin etkisi dikkate alınamamıştır.

İnternet bağımlılığı ve kripto para ticareti gibi çok boyutlu ve dinamik davranışların daha iyi anlaşılabilmesi için gelecek araştırmalarda boylamsal araştırma desenlerinin tercih edilmesi önerilmektedir. Bu tür çalışmalar, davranışların zaman içindeki gelişim sürecini ortaya koyarak nedensel çıkarımların yapılmasına olanak sağlayabilir. Ayrıca, örneklemin farklı üniversiteler ve sosyoekonomik gruplardan genişletilmesi, bulguların genellebilirliğini artıracaktır. Gelecek araştırmalarda, dürtüsellik, risk algısı ve ödül duyarlılığı gibi değişkenlerin ilişkiyi nasıl etkilediğini anlamak amacıyla nörobilişsel değerlendirmeler ve davranışsal deneyler de entegre edilebilir. Nitel araştırmalar ise bireylerin problemli kripto para ticaretine yönelme nedenleri ve deneyimlerini derinlemesine anlamada katkı sağlayabilir. Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, genç

yetişkinlerde sağlıklı internet kullanımı ve finansal teknoloji farkındalığını geliştirmeyi amaçlayan eğitimsel müdahalelere ve dijital okuryazarlık programlarına olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığının kripto para ticareti üzerinde anlamlı ve doğrudan bir etkisi olduğunu ve bu ilişkinin kısmen göreceli yoksunluk aracılığıyla gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Bulgular, internet bağımlılığı düzeyi arttıkça bireylerin göreceli yoksunluk hissinin de arttığını ve bunun sonucunda spekülasyon finansal davranışlara, özellikle kripto para ticaretine yönelme eğilimlerinin arttığını göstermektedir. Bu üçlü ilişki, genç yetişkinlerde dijital finansal risk alma davranışlarının oluşmasında özellikle algılanan sosyal ve ekonomik dezavantaj gibi psikolojik mekanizmaların rolünü ortaya koymaktadır.

Elde edilen sonuçlar, dijital davranışsal bağımlılıkların yalnızca teknolojinin aşırı kullanımıyla açıklanamayacağını, bireylerin duygusal ve bilişsel durumlarının da bu süreçte belirleyici olduğunu ortaya koyan literatüre katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, kripto para ticareti, özellikle göreceli olarak kendini yoksun hisseden bireylerde, karşılanmamış ihtiyaçların veya tatminsizlik durumlarının psikolojik bir telafisi olarak işlev görebilmektedir. Eğitim kurumları ve politika yapıcılar, bu psikososyal dinamikleri göz önünde bulundurarak, sağlıklı internet kullanımı, duygusal düzenleme ve çevrimiçi finansal platformlara yönelik eleştirel farkındalığı artırmaya odaklanan koruyucu müdahaleler geliştirmelidir. Dijital okuryazarlık programlarının müfredata entegre edilmesi ve psikolojik destek hizmetlerinin sunulması, internetin aşırı kullanımı ve riskli finansal davranışlarla ilişkili olası zararların azaltılmasına katkı sağlayabilir.

Gelecek araştırmalarda, nedensellik ilişkilerinin ortaya konulabilmesi amacıyla boylamsal araştırma tasarımlarının tercih edilmesi ve örneklem gruplarının sosyoekonomik ve kültürel çeşitlilik içerecek şekilde genişletilmesi önerilmektedir. Ayrıca, dürtüsellik, fırsatı kaçırma korkusu (FOMO) ve ödül duyarlılığı gibi bilişsel ve duygusal süreçlere yönelik değişkenlerin araştırmaya dâhil edilmesi, internet kullanımı ile finansal davranışlar arasındaki ilişkileri daha derinlemesine anlamaya olanak sağlayabilir. Niteliksel yaklaşımlar ise öğrencilerin kripto para ticaretine yönelik deneyimlerini ve motivasyonlarını anlamada önemli katkılar sunabilir. Bu tür çalışmalar, dijital bağımlılık, psikolojik sıkıntı ve finansal risk alma davranışlarının kesişim noktasında yer alan genç bireyler için hedefe yönelik müdahale stratejilerinin geliştirilmesine zemin hazırlayacaktır.

Kaynaklar

- APA (2013) Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th ed. (DSM-5). Washington DC, American Psychiatric Association.
- Andic S, Durak Batigün A (2021) Development of internet addiction scale based on DSM-5 diagnostic criteria: an evaluation in terms of internet gaming disorder. *Türk Psikiyatri Derg.* 32:33-42.
- Andrade M, Newall PW (2023) Cryptocurrencies as gamblified financial assets and cryptocasinos: novel risks for a public health approach to gambling. *Risks*, 11:49.
- Bulut M, Menteş N (2022) Finans sektöründe bazı davranışsal bağımlılıklar; patolojik ticaret, sorunlu borsa ve sorunlu kripto para ticareti. *Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, 5:1-12.
- Business Insider (2025) Crypto trading addiction is ruining lives. People are losing fortunes, wrecking marriages, and ending up in therapy. <https://www.businessinsider.com/crypto-trading-addicts-gambling-therapy-marriage-conflicts-financial-losses-lawsuits-2025-2> (Accessed 02.07.2025).
- Callan MJ, Sheard NW, Olson JM (2011) Personal relative deprivation, delay discounting, and gambling. *J Pers Soc Psychol*, 101:955-973.
- Cena L, Roccato M, Russo S (2023) Relative deprivation, national GDP and right-wing populism: A multilevel, multinational study. *J Community Appl Soc*, 33:32-42.
- Cohen J (2013) Statistical Power Analysis For The Behavioral Sciences. 2nd ed. Oxfordshire, UK, Routledge.
- Çakmak S, Tamam L (2018) Kumar oynama bozukluğu: Genel bir bakış. *Bağımlılık Dergisi*, 19:78-97.
- Delfabbro P, King D, Williams J, Georgiou, N (2021) Cryptocurrency trading, gambling and problem gambling. *Addict Behav*, 122, 107021.
- Delfabbro P, King DL, Williams J (2021) The psychology of cryptocurrency trading: Risk and protective factors. *J Behav Addict*, 10:201-207.
- George D, Mallery M (2010) SPSS for Windows Step By Step: A Simple Study Guide and Reference, 17.0 update, 10th ed. Boston, Allyn & Bacon.
- Griffiths M (2018) Hot topics in gambling: Gambling blocking apps, loot boxes, and 'crypto-trading addiction'. *Online Gambling Lawyer*, 17:9-11.
- Günay A (2022) Göreceli Yoksunluk: Bir ölçek uyarlama çalışması. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 7:202-211.

- Hayes AF (2009) Beyond Baron and Kenny: Statistical mediation analysis in the new millennium. *Communication Monographs*, 76:408-420.
- Haworth A (2023) Cryptocurrency addiction is real — and patients are checking into rehab. *The Times*, <https://www.thetimes.co.uk/article/cryptocurrency-addiction-rehab-castle-craig-z5tbdwj3z> (Accessed 02.07.2025)
- Hossain MS (2021) What do we know about cryptocurrency? Past, present, future. *China Finance Review International*, 11:552-572.
- Jain L, Velez-Figueroa L, Karlapati S, Forand M, Ahmed R, Sarfraz Z (2025) Cryptocurrency Trading and Associated Mental Health Factors: A Scoping Review. *J Prim Care Community Health*, 16:21501319251315308.
- Johnson B, Co S, Sun T, Lim CCW, Stjepanović D, Leung J, Saunders JB, Chan GCK (2023) Cryptocurrency trading and its associations with gambling and mental health: A scoping review. *Addict Behav*, 136:107504.
- Karacic S, Oreskovic S (2017) Internet addiction through the phase of adolescence: a questionnaire study. *JMIR Ment Health*, 4:e11.
- Kim HJ, Hong JS, Hwang HC, Kim SM, Han DH (2020) Comparison of psychological status and investment style between bitcoin investors and share investors. *Front Psychol*, 11:502295.
- Kutlu M, Savcı M, Demir Y, Aysan F (2016) Young internet bağımlılığı testi kısa formunun türkçe uyarlaması: Üniversite öğrencileri ve ergenlerde geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Derg*, 17:69-76.
- Menteş N, Yolbaş İ, Bulut M (2021) Development and verification of problematic cryptocurrency trading scale. *Psychiatry Clin Psychopharmacol*, 31:310-318.
- Mosbey A, Delfabbro P, King D (2024) The harmful consequences of cryptocurrency speculation and associated risk factors. *Int J Ment Health Addict*, 22: doi:10.1007/s11469-024-01405-x.
- Mumcu E, Kılıç OHT, Başer A (2025) Cryptocurrency trading and its relationship with other addictions among healthcare professionals in Türkiye. *PeerJ*. 13:e19314.
- Newall PW, Weiss-Cohen L (2022) The gambification of investing: how a new generation of investors is being born to lose. *Int J Environ Res Public Health*, 19:5391.
- Pak TY, Babiarz P (2025) Relative deprivation and prosocial behavior: Evidence from south korea. *The Social Science Journal*, 62:386-407.
- Park S, Im S, Seol Y, Paek J (2019) Nodes in the bitcoin network: Comparative measurement study and survey. *IEEE Access*, 7:57009-57022.
- Pawlikowski M, Altstötter-Gleich C, Brand M (2013) Validation and psychometric properties of a short version of young's internet addiction test. *Comput Hum Behav*, 29:1212-1223.
- Singhal B, Dhameja G, Panda PS (2018) Introduction to Blockchain. In *Beginning Blockchain: A Beginner's Guide to Building Blockchain Solutions*. Berkeley, CA, Apress.
- Uçar M, Yıldız M, Çiftçi N, Aylaz R (2024) Relationship of cryptocurrency trading to quality of life, sleep and stress levels in academics. *J Ment Health Policy Econ*, 27:99-104.
- Vandenbrouckel JP, von Elm E, Altman DG, Gotzsche PC, Mulrow CD, Pocock SJ et al. (2007) Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology (STROBE): explanation and elaboration. *PLoS Med*, 4:1628-1655.
- WHO (2018) International Classification of Diseases 11th Revision (ICD-11). Geneva, World Health Organization.
- Yellowlees PM, Marks S (2007) Problematic internet use or internet addiction? *Comput Hum Behav*, 23:1447-1453.
- Yeşiltaş M, Arici HE, Sormaz Ü (2023) Does perceived overqualification lead employees to further knowledge hiding? The role of relative deprivation and ego depletion. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35:1880-1900.
- Young KS (1998) *Caught in the Net: How to Recognize the Signs of Internet Addiction and a Winning Strategy for Recovery*. New York, Wiley.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olunduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.